

1.1. SINIF YÖNETİMİ

Sınıf yönetimi; “**öğretme-öğrenme için uygun ortamın sağlanması ve sürdürülmesidir**”. Öğretmen tarafından öğrencilerin önündeki çalışma engellerinin ortadan kaldırılması, öğretim zamanının uygun kullanılması, etkinliklere öğrencilerin katılımının sağlanması ve zamanın yönetilmesidir.

Sınıf yönetimi, **etkili bir öğrenme sürecinin gerçekleştirilmesi amacıyla** sınıf etkinliklerinin öğrencilerle birlikte öğrenciler için yönetilmesidir.

Sınıf yönetimi, eğitim yönetimi sürecinin ilk ve temel basamağıdır. Sınıf yönetimi, sınıf yaşamının bir orkestra gibi yönetilmesidir. Öğrenci başarısını etkileyen değişkenlerden biri de sınıf yönetimidir. Eğitim yönetiminin kalitesi, büyük oranda sınıf yönetiminin kalitesine bağlıdır.

1.2. SINIF YÖNETİMİNİN AMAÇLARI

Sınıf yönetiminin temel amacı, “**öğretimin ve öğrenmenin gerçekleştirileceği uygun bir ortam oluşturmak ve belli istenilen hedefleri gerçekleştirmektir.**” Yani sınıfta etkili öğretme ve öğrenme ortamı sağlamaktır. Bu temel amaca bağlı olarak aşağıdaki diğer amaçları da sıralayabiliriz.

1. Zamanın etkili bir biçimde kullanabilmesini sağlamak
2. Öğrencinin derse devamsızlığını en aza indirmek
3. Sınıf kurallarını belirleyip öğrencilere benimsetmek ve uygulamak
4. Sınıfta öğrencide motivasyonu sağlamak
5. Sınıfta etkili bir iletişim ortamı oluşturmak
6. Sınıf yaşamının kolaylaştırılmasına yönelik öğrenci-öğrenci, öğrenci-öğretmen ilişkilerini düzenlemek
7. Sınıfta istenilen davranış düzenlemelerinin oluşturulmasını sağlamak

2004 KPSS: Aşağıdakilerden hangisi sınıf yönetiminin temel işlevlerinden biridir?

- A) Derse ayrılan zamanın daha çoğunu öğretime harcamak
- B) Öğrenme sürecini daha etkili ve verimli hale getirmek**
- C) Sınıf içinde düzenli bir ortam oluşturmak
- D) Beklenen türden davranışların pekiştirilmesini sağlamak
- E) İyi çalışma alışkanlığına sahip öğrencilerin haksızlığa uğramasını engellemek

1.3. SINIF YÖNETİMİ MODELLERİ

1.3.1. Geleneksel Modeller

a) Tepkisel Model: İstenmeyen bir düzenleniş sonucuna ya da bir davranışa tepki olan modeldir.

Amacı: İstenmeyen durum ya da davranışın değiştirilmesidir (sınıf yönetiminin klasik modeli olduğu söylenebilir).

İşleyişi: İstenmeyen sonuç-tepki şeklindedir. Yani istenmeyen davranışa ceza, istenen davranışa ödül verilir. Düzen sağlayıcı ödül-ceza türü etkinlikleri içerir. Etkinlikler gruptan çok bireye yöneliktir.

Modelin en zayıf yönü, her tepkinin bir başka tepki doğurur olmasıdır.

b) Önlemsel Model: İstenmeyen durum ve davranışlar daha ortaya çıkmadan önce önlem almaya dayanır. Bu amaçla istenmeyen davranışın ortaya çıkmasına fırsat vermeyen düzenlemeler yapılır.

Amacı: Sınıf sorunlarının ortaya çıkmasına olanak vermeyici bir düzenleyiş ve işleyiş oluşturarak, tepkisel modele gereksinimi azaltmaktır.

Bu model sınıf etkinliklerini bir "kültürel sosyalleşme süreci" olarak ele alır, sınıfta yanlış davranışa olanak vermeyen bir sosyal sistem oluşturmaya çalışır.

Etkinlikler bireyden çok gruba yöneliktir.

Örnek: Kopya çekmesi olası ve yan yana oturan iki öğrencinin yerlerini değiştiren bir öğretmenin bu uygulaması önlemsel modele uygun örnektir.

1.3.2. Çağdaş Modeller

a) Gelişim Modeli: Sınıf yönetiminde öğrencilerin fiziksel, zihinsel, psikolojik ve sosyal gelişim düzeylerinin gerektirdiği uygulamaların geliştirilmesini esas alır; uygulamaya geçilmeden önce öğrencilerin ona bu açıdan hazırlanmasını öngörür.

b) Bütünsel Sınıf Modeli: Diğer modellerin hepsini kapsar. Bu modelde önlemsel sınıf yönetimine öncelik verilir. Gruba olduğu kadar bireye de yönelme vardır. İstenen davranışa ulaşabilmek için istenmeyen davranışın nedenleri ortadan kaldırılır, istenen davranış için ortam düzenlemesi yapılır, tüm bunlara rağmen oluşabilecek istenmeyen davranışları düzeltmek amacıyla tepkisel yönetim araçlarından yararlanılır. Bu etkinliklerde öğrencilerin gelişim özellikleri dikkate alınır.

Bu model için sınıf yönetiminin **sistem modeli** denebilir. Modelin çevre boyutunda, okul, aile, boş zaman etkinliklerinin yer aldığı **arkadaş çevresi** vardır.

Geleneksel ve Çağdaş Sınıf Yönetiminin Karşılaştırılması		
	Geleneksel Sınıf Yönetimi	Çağdaş Sınıf Yönetimi
1	Öğretmen merkezli bir yönetimdir.	Öğrenci merkezli bir yönetimdir.
2	Sınıf kuralları katı ve değişmezdir.	Sınıf kuralları yumuşak ve esnekler.
3	Sınıf ortamında yargılama ve suçlama vardır.	Sınıf ortamında dinleme ve anlama vardır.
4	Kurallar öğretmen tarafından konur.	Kurallar öğrencilerle birlikte oluşturulur.
5	Öğrenciler toplu bir küme olarak görülür.	Her öğrenci bir bireydir ve kendine özgüdür.
6	Bireysel farklılıklar dikkate alınmaz.	Bireysel farklılıklar dikkate alınır.
7	Öğrenci edilgen (pasif) ve dinleyicidir.	Öğrenci etkin (aktif) ve etkinlik yapandır.
8	Öğretmen sınıf ortamında kontrolü -itaati vurgular.	Öğretmen sınıfta katılımı – farklılığı ister.
9	Öğrencilerin bilgiyi ezberlemesini öğretmen ister.	Öğrencilerin düşünüp sorgulamasını, üretmesini ister.

1.4. SINIFIN ÖZELLİKLERİ

Sınıfın kendine özgü bir doğası vardır. Sınıf ortamı bazı özellikleri nedeniyle diğer sosyal ortamlardan farklılık gösterir. Sınıf ortamında alınan kararlarda sınıfın bazı özelliklerinin dikkate alınması gereklidir.

Sınıfın kendine özgü özellikleri şunlardır:

- 1. Çok boyutluluk:** Sınıfta birçok olay meydana gelmekte ve bu olaylar tüm sınıfı etkilemektedir. Ayrıca, sınıf içinde gerçekleşen bir olayın çoklu sonuçları ortaya çıkabilmektedir.
- 2. Eşzamanlılık (yakınlık):** Sınıfta aynı anda birçok olay meydana gelmekte ve öğretmen birden fazla olaya aynı anda müdahale etmesi gerekmektedir.
- 3. Çabukluk:** Sınıfta meydana gelen olaylar hızla gerçekleşir, ara vermez.
- 4. Öngörülemezlik (tahmin edilemezlik):** Sınıfta meydana gelen olaylar sık sık önceden bilinmeyen ve tahmin edilemeyen olaylardır. Ne kadar iyi planlansa da, sınıftaki birçok olayın tahmin edilmesi mümkün değildir.
- 5. Açıklık (alenilik):** Sınıfta öğretmen-öğrenci ilişkisi açıktır. Sınıfta gizlilik olamaz, olaylar öğrencilerin gözleri önünde olmaktadır.
- 6. Ortak tarih:** Sınıfta bir öğretim yılı boyunca birçok olay yaşanır ve zamanla sınıfın bir geçmişi ve orta tarihi oluşur.

1.5. SINIF YÖNETİMİNİN BOYUTLARI

1.5.1 Fiziksel Düzen (Fiziksel Ortamın Yönetimi): Sınıf ortamının fiziksel düzenine ilişkin faktörler görsel, işitsel, ısınma faktörleri, mekânsal ve kişisel alan faktörleri olmak üzere sınıflandırılabilir (Öğrenci sayısı, ısı, ışık, renk, gürültü, temizlik, görünüm, estetik, oturma düzeni). Fiziksel düzenlemeler, öğrencinin rahat etmesini sağlamak, okul ve sınıfın çekiciliğini arttırarak öğrencinin okula isteyerek gelmesini gerçekleştirmek öğrenmeyi kolaylaştırmak amaçları için yapılır.

Sınıfta ışık düzeyinin çok düşük ya da yüksek olması öğretmenin ve öğrencinin işini zorlaştırır, gözü yorar, dikkatsizlik yapar. Sınıfta oda sıcaklığı (20 derece) olması gerekir. Sınıf için liseye kadar sıcak renklerden “sarı, pembe”, lise ve sonrasında “mavi ve mavi-yeşil” tonları önerilmektedir.

Sınıfta oturma düzeninin “küme ya da U şeklinde” olması karşılıklı etkileşimi kolaylaştırır. Sınıfta oturma düzeni önemli bir konudur. Bunun sağlıklı olmaması sınıfta önemli problemlere yol açmaktadır.

- Sıra düzeni:** Klasik sınıf düzenidir. Öğretmen merkezlidir. Katılım ve iletişim tek yönlüdür. Dinleme ve not alma için uygundur. Sosyallik azdır. Kalabalık sınıflar için uygundur. Sınıf yönetimi kolaydır.
- Küme düzeni:** Öğrenci-öğrenci etkileşimin en yüksek olduğu oturma düzenidir. Grup, laboratuvar çalışmalarında ve kalabalık olmayan sınıflarda kullanılır. Öğrencilerin liderlik özelliklerini etkiler, yardımlaşmayı etkiler. Sosyallik fazladır.
- Bireysel düzen:** Tek kişilik sıra ve sandalye mevcuttur. Bireysel öğrenmeye yönelik çalışmalar için kullanılır. Bireysel ayrılıkların da dikkate alınmasına katkı sağlar. Her öğrenci kendi hızına göre öğrenir.
- Daire düzeni:** Öğrenci katılımının yüksek, etkileşimin fazla olduğu düzendir. İletişim yüz yüzedir. Öğretmenin de öğrencilerin yanında oturabildiği bir yerleşim şeklidir.
- U düzeni:** Öğrenci-öğretmen etkileşimi yoğundur. Öğretmen her bir öğrenciye tek tek yaklaşabilme şansına sahiptir. Bütün öğrenciler bir gösteriyi izlemek zorunda kaldıklarında bu oturma biçimi uygundur. En uygun kullanım amacı ise öğrencilerin büyük grup tartışmalarına katılımının planlanmasıdır.

2005 KPSS: Aşağıdaki sınıf düzenlerinin hangisinde, öğrenciler arasında işbirliğinin en fazla olması beklenir?

- A) Karma düzen
- B) Yarım daire düzeni
- C) Küme düzeni**
- D) Sıralı düzen
- E) Tam daire düzeni

İyi bir sınıf ortamı düzenlemenin temel faktörleri

- **Trafiği yoğun alanlar rahatlatılmalıdır:** Öğretmen masası, öğrenci sıraları, kapı, kitaplık ya da öğretim materyallerinin bulunduğu yerler trafiği yoğun alanlardır. Bu alanlar olabildiğince birbirinden uzak planlanmalıdır.
- **Öğretmen bütün öğrencileri kolayca görmelidir:** Öğrenciler sıralarında çalışırken, öğretmen sunu ya da gösterim yaparken bütün öğrencilerini kolayca görebilmeli ve onlarla göz teması kurabilmelidir. Böylece öğretmen, desteğe gereksinim duyan öğrenciye kolayca ulaşabilecek ve sınıfı etkili yönetilebilecektir.
- **Sık kullanılan materyallere kolay ulaşılmalıdır:** Öğretmen ya da öğrencilerin sıkça kullandığı materyallere kolayca ulaşılması, planlanan etkinliğin zamanında başlayıp bitirilmesini sağlar.
- **Öğrenciler öğretimsel sunumları rahatlıkla görebilmelidir:** Öğrenciler sıra ya da sandalyelerini çevirmeden, arkaya ya da yana dönmeden, yerlerinde otururlarken öğretmenin sunumunu, tahtayı, haritayı veya kullanılan başka bir aracı rahatlıkla görebilmelidir.

1.5.2. Plan ve Program Etkinlikleri (Öğretimin Yönetimi): Hedefler esas alınarak yıllık, ünite, günlük ve ders planlarının yapılması, kaynakların belirlenip dağılımının sağlanması, iş ve işlem süreçlerinin belirlenmesi, eğitim araç-gereçlerinin sağlanması, yöntemin seçilmesi, öğrenci özelliklerinin belirlenmesi, gelişimlerin izlenmesi ve değerlendirilmesi, öğrenci katılımının düzenlenmesi etkinliklerini içerir.

1.5.3. Zaman Düzenine Yönelik Etkinlikler (Zaman Yönetimi): Etkili öğretim; öğrenmeye ayrılan zamanın çokluğuna ve etkili kullanımına bağlıdır. Sınıf içinde geçirilen zamanın, çeşitli etkinliklere dağılımı, zamanın ders dışı ve bozucu etkinliklerle harcanmaması, sıkıcılığın önlenmesi, öğrencinin zamanının çoğunu okulda-sınıfta geçirmesinin sağlanması, devamsızlığın ve okuldan ayrılmanın önlenmesi bu boyut içinde değerlendirilmelidir.

1.5.4. İlişki Düzenlemeleri (İlişki Yönetimi) (Öğretmen Öğrenci İlişkisini Belirleyen Kuralların Belirlenmesi): Sınıf kurallarının belirlenip öğrencilere benimsetilmesi, sınıf yaşamının kolaylaştırılmasına yönelik öğrenci-öğrenci, öğrenci-öğretmen ilişki düzenlemeleri bu boyut içinde incelenir. Bu boyut özellikle bir sonraki boyut olan davranış da şekillendirici etkinliklerdir.

1.5.5. Davranış Düzenlemeleri (Öğrenci Davranışlarının Yönetimi): Sınıf liderliği bu boyutta öne çıkan kavramdır. Sınıf ortamının istenen davranışı sağlayabilir hale getirilmesi, olumlu sınıf ikliminin oluşturulması, sorunların ortaya çıkmadan önce tahmin edilmesi yoluyla, istenmeyen davranışların önlenmesi, sınıf kurallarına uyumun sağlanması, yapılmış olan istenmeyen davranışların değiştirilmesi bu boyutta yer alır.

İstenmeyen davranışların önlenmesi için; istenen davranışları öne çıkararak tekrarlanmasını sağlamak, pekiştirmek, istenen davranışları ödüllendirmek, öğrencilerin zayıf ve güçlü yönlerini tanıyarak onları geliştirmek gerekmektedir. Bunun için öğrenciyi istenen davranışlara yöneltmenin bir yolu; öğretmenin örnek, anlayışlı ve destekleyici davranmasıdır.

1.6. SINIF YÖNETİMİNİ ETKİLEYEN DEĞİŞKENLER

1. En önemli değişken **öğretmendir**. Öğretmenin yaşı, tecrübesi, kişilik özellikleri, öğretim tarzı, kültürü, sağlığı gibi faktörler.
2. Diğer önemli değişken **öğrencidir**. Öğrencilerin gelişim durumu, yaşı, gereksinimleri, kültürel özellikleri, inanç ve değer yargıları, başarı ve ruhsal durumu gibi faktörler.
3. **Dersin işlenişi:** Sınıf yönetimi dersin işlenişi ile yakından ilişkilidir. Bir ders iyi ve etkili yöntemlerle işlenebilirse sınıfta iyi bir şekilde yönetilebilir. Aksi halde sınıfın yönetilmesi zorlaşabilir.
4. **Sınıf ortamı**
5. **Okulun yapısı** (sağlık meslek, endüstri meslek, anadolu, fen lisesi vb.) **ve bulunduğu çevresi**
6. **Okulun ve sınıfın fiziki durumu:** Ses, görüntü, büyüklük, ısı, ışık, gürültü, oturma düzeni, öğrenci sayısı sınıf yönetimini doğrudan etkiler.
7. **Aile:** Ailenin sosyokültürel ve ekonomik durumu, büyüklüğü (çekirdek/büyük), üyeleri arasındaki ilişkileri, ne tür bir çevreye sahip olduğu ve eğitim durumu gibi özellikler de sınıf yönetimini etkileyebilir.
8. **Okulca benimsenen kurallar ve yönetim yapısı**

1.7. SINIF YÖNETİMİNİN TEMEL İLKELERİ

Sınıf yönetiminin temel amacı; **sınıfta etkili öğretme ve öğrenme ortamını sağlamaktır**. Öğretmen, öğretim sürecini planlarken aşağıdaki hususlara dikkat etmelidir.

1. Öğrencilerin **önkoşul bilgilere sahip olma ve hazır bulunuşluk düzeyini belirlemelidir** (öğrenci düzeyine uygunluk ilkesi).
2. Öğrencilerin önkoşul bilgilerinde ve hazırbulunuşluk düzeylerinde eksiklikler ve farklılıklar varsa, bunları tamamlayıcı öğretim etkinlikleriyle gidermelidir.
3. Bir sınıfta hazır bulunuşluk düzeyi ve öğrenme düzeyi farklı öğrenciler varsa, öğretim sürecini planlamada, **her öğrenciye göre etkinlik (program) hazırlanmalı ve uygulanmalıdır**.
4. Öğretmen sınıf içi öğretim etkinliklerini (öğretme sürecini) düzenlerken; sınıfta öğrenciler arasında bireysel farklılıklar varsa veya sınıftaki öğrencilerin öğrenme, bilgi, beceri konusunda farklılık varsa, farklı yöntem ve tekniklere yer verilmelidir.
5. Sınıfta bir problem durumunda öğretmen öncelikle problemin kaynağını (yani neden ortaya çıktığını) ve niteliğini belirlemeye çalışmalıdır.
6. Sınıfta oturma düzeni, öğrencilerin birbirini rahatça görebileceği ve öğretmen-öğrenci, öğrenci-öğrenci etkileşiminin yoğun olmasını sağlar nitelikte olmalıdır.
7. Öğretmen bir öğrenme konusunu bir defa sunduktan sonra eğer hedef-davranışlar kazanılmamışsa (yeterli öğrenme olmamışsa) bu kez farklı bir yöntem ve teknik kullanmalıdır. Buna rağmen hedef-davranışlar kazanılmamış ise bu sefer de içeriğin (öğrenme konularının) öğrenci düzeyine (zihinsel gelişim özelliklerine) uygun olup olmadığına bakılmalıdır.

2007 KPSS: Öğrenciyi merkeze alan sınıf içi öğretim etkinlikleri düzenlenirken aşağıdakilerden **öncelikle** hangisi dikkate alınmalıdır?

- A) Öğretmenin görüş ve önerileri
 - B) Tüm sınıfın ilgi, ihtiyaç ve beklentileri**
 - C) Çevrenin olanakları
 - D) Okul yönetiminin beklenti ve istekleri
 - E) Okul-aile birliğinin görüşü
8. Bir sınıftaki tüm öğrenciler ilgi ve yeteneklerine göre görev ve sorumluluklar alarak öğrenme-öğretme sürecinde aktif olurlarsa, öncelikle sınıftaki disiplin problemleri azalır ya da ortadan kalkar.

2004 KPSS: Tüm öğrencilerin öğretme-öğrenme sürecine etkin olarak katıldığı bir sınıfta aşağıdakilerden hangisinin büyük ölçüde ortadan kalkmış olması beklenir?

- A) Öğrenme düzeyi farklarının
- B) Grupla çalışma olanaklarının
- C) Pekiştirme ihtiyaçlarının
- D) Bireysel farkların
- E) Disiplin sorunlarının**

9. Öğretmen mesajını etkili iletmek ve anlatımını etkili kılmak için beden dilini kullanmalıdır.
10. Öğrencilerde öğrenme güdüsünün yüksek olmasının işaretleri iyi bilinmelidir. Bunlar ise şunlardır; öğrenmeye istekli olma, öğrenmeye öncelik verme, öğrenmeden haz alma, konunun önemini anlama ve konunun nerede, ne zaman işine yarayacağını anlama ve risk almadır.

2007 KPSS: Eğitim-öğretim ortamında öğrencinin istenilen davranışı göstermesinin hemen arkasından yapılan ödüllendirme, aşağıdakilerden hangisinin güçlenmesini sağlar?

- A) Öğrenme güdüsü**
- B) Bağımlılık
- C) Haksızlık duygusu
- D) Kontrol hissi
- E) Yaratıcı tavır

11. Sınıfta öğrenme düzeyi farklı öğrenciler varsa;
 - Öğrencilerin hazır bulunuşluklarına dikkat edilmeli
 - Öğrencilerin öğrenme stillerine uygun davranılmalı
 - Öğrencilerin ilgi ve yeteneklerine uygun etkinlikler yaptırılmalı
 - Derste veya ders dışında ikili ya da grupla çalışmaya yönlendirilmeli
 - Farklı öğretim teknikleri kullanılmalı
 - Ek öğretim hizmetleri verilmeli

2002 KPSS: Ortalama bir öğrenciye göre daha hızlı öğrenen öğrencilerin bulunduğu sınıflarda, önlem alınmazsa disiplin sorunları çıkabilir.

Aşağıdakilerden hangisi bu tür sorunları önlemede **en uygun** yaklaşımdır?

- A) Hızlı öğrenenlerin kontrol altında tutulması
- B) Grupla çalışma tekniklerinden yararlanılması
- C) Sınıf içi etkinliklerinin öğrencilerin katılımıyla planlanması
- D) Farklı öğrenme düzeylerinde olan öğrencilere uygun etkinliklerin seçilmesi**
- E) Sınıfın geneline uygun bir planlama yapılması

2. SINIF YÖNETİMİ VE ÖĞRETMEN

2.1. Sınıf yönetiminde öğretmenin rolü ve görevleri

1. Öğrencilere öğretimin hedef davranışlarını kazandırma (en önemli görevi)
2. İstenilen davranışı sağlayacak öğretme- öğrenme ortamları hazırlama
3. Sınıfın fiziksel düzenlenmesini sağlama
4. Etkili öğretimi sağlama
5. Öğretim planlarını yapma
6. Sınıfta olumlu eğitim iklimi oluşturma
7. Sınıf içi etkileşimi sağlama
8. Öğretim zamanını etkili kullanma
9. Uygun materyali kullanma
10. Öğretimde engelleyici unsurları ortadan kaldırma
11. Öğrencilerdeki özgüven kavramını güçlendirme
12. Eğitimsel/ öğretimsel liderlik yapma

2.2. Öğretmenin eğitim lideri olarak görevleri

1. Güven verici ortam oluşturmaktır.
2. Öğretmen her davranışıyla (giyim, yürüyüş, konuşma) öğrenciye örnek olmalı (model olma)
3. Uygun öğrenme çevresi oluşturmaktır.
4. Öğrenmeye güdülemelidir.
5. Öğrencilerin başarı düzeylerini yükseltmelidir.
6. Öğrenci merkezli öğretim yöntemleri kullanılmalıdır.
7. Öğrencilerle etkileşime açık olmalıdır.
8. Öğrenciler arasında iş birlikli çalışma tekniklerini desteklemeli ve geliştirmelidir.
9. Öğrencilerin iletişim ve özgüven becerilerini geliştirmelidir.

2004 KPSS: Öğretmenin, sınıf lideri olarak etkili iletişim kurma ve öğrenciyi güdüleme becerisine sahip olması gerekir.

Sınıf yönetiminin öğelerinden biri olan öğretmenin liderlik tarzının, aşağıdakilerden hangisiyle doğrudan ilişkili olması beklenir?

- A) Okulun mevcut olanaklarıyla
- B) Öğretmenin uyguladığı davranış modeliyle**
- C) Öğrenci velilerinin beklentileriyle
- D) Okul yöneticilerinin talepleriyle
- E) Çevrenin sosyo-ekonomik düzeyiyle

2.3. Öğretmen nitelikleri

Öğretmen, öğrenme-öğretme etkinliklerini kılavuzlayan kişidir. Öğrenmeye rehberlik eder ve öğretmeyi sürdürür.

a) Kişisel özellikler: Mesleğini seven, iletişim becerilerine sahip, değerleri güçlü, önyargısız, hoşgörülü, gelişmeye açık, bireysel ve ekip çalışabilen, rehber ve yönlendirici, kendini gerçekleştirmiş ve güven verici birisi olmalıdır.

b) Mesleki Özellikler: Öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği bilgi, beceri ve performanslardan oluşan özelliklerdir. MEB bu özellikleri Milli eğitim temel yasası üç yeterlik alanıyla belirlemiştir.

- **Konu Alanı Bilgisi:** Öğretmen uzmanı olduğu disiplin alanına ilişkin bilgi birikimine sahip olmalıdır. Alan bilgisi öğretmenlik mesleğinin temelini oluşturur. Bu alanda yetersizlik olursa kullanılan yöntem ve teknikler öğrenme için yeterli olmayacaktır.
- **Öğretmenlik Meslek Bilgisi:** Mesleki formasyon bilgisidir. Öğretmenin bir alanı ya da konuyu çok iyi bilmesi, öğretimin önkoşulu olmasına karşılık başarılı bir öğretim için yeterli değildir. **Öğretmen, bildiğini nasıl öğreteceğini de bilmelidir.** Yani bir öğretmenin konu alanının uzmanlığının yanında aynı zamanda öğretmenlik mesleği ile ilgili bazı bilgi ve becerilere de gereksinimi vardır.
- **Genel Kültür- Genel Yetenek:** Genel kültür, öğretmenin özel alan ve eğitime-öğretme yeterliklerini geliştiren destekleyici bir boyut olarak ele alınır. Öğretmen beklenen sadece belirli bir alanda uzmanlık bilgisine sahip olması değil, olayları, insanı, toplumu ve dünyayı ilgilendiren bir takım sorunları görebilmesi ve bunlar için çözüm yolları düşünebilmesidir. Genel kültür bilgisi, genel tarih, coğrafya, matematik, vatandaşlık, dil bilgisi gibi alanlara ilişkin bilgi birikiminden oluşur.

Hangi dersi okutursa okutsun, temel görevi **öğrencinin sosyalleşmesi ve toplumsal kültürü öğrenciye aktarmak** olan öğretmenin bu görevini başarıyla yerine getirebilmesi için içinde yaşadığı toplumu, kültürel özellikleri ile birlikte tanıması gerekir. Öğretmen görev yaptığı yerleşim biriminin özelliklerini, ailelerin yaşam tarzını, değerlerini ve normlarını bilmelidir. Aksi taktirde istemedikleri halde kendilerini çevre, aile veya öğrenci ile çatışma halinde bulabilirler.

2008 KPSS: Türk Millî Eğitim ilkelerinden “demokrasi eğitimi” doğrultusunda öğrencilerinde demokratik davranışlar geliştirmeyi benimseyen öğretmen, aşağıda verilen özelliklerden hangisine sahip olduğunda öğrencilerinde bu ilkenin gereklerine uygun yeterlilikler geliştirme olasılığı **en fazla olur?**

- A) Kuralcı olma
- B) Duyarlı olma
- C) Yeterli olma
- D) Model olma**
- E) Profesyonel olma

İLETİŞİM SÜRECİ VE ÖĞELERİ

3. SINIF YÖNETİMİ VE İLETİŞİM

İletişim: Bireyler arasında bilgi, düşünce ve duyguların karşılıklı olarak iletilmesini sağlayan bir etkileşim sürecidir.

Eğitimde iletişim, öğretmen-öğrenci, öğrenci-öğrenci ilişkilerini kapsar. Eğitim hedeflerine varabilmek ancak etkili bir iletişimle mümkün olabilir.

3.1. İletişim Süreci ve Öğeleri

a) Kaynak (gönderici): Kaynak iletişimi başlatan kişidir. Kaynak, bilgilerin, düşüncelerin ve duyguların aktarılmasında sözü söyleyen ilk kişidir.

Kod: Kaynak (öğretmen), sahip olduğu bilgileri, düşünceleri ve duyguları alıcı ile paylaşmak isterse, onu “hareket, yazı, formül, tablo, şekil, resim, jest, mimik” gibi bir dizi sembolle veya harekete çevirerek **kodlar**. Kodlama olmadan bilgilerin alıcıya iletilmesi mümkün değildir. Fakat kodlamada önemli olan anlam birliğidir. Yani kaynak, alıcının kendisi gibi aynı anlamları vereceği, alıcının anlayabileceği semboller ve hareketleri kullanmalıdır.

b) İleti (mesaj): Kaynağın alıcıya aktarmak istediği bilgiler, düşünceler ve duygulardır.

c) Kanal (araç): Oluşturulan mesajın alıcıya iletilmesini sağlayan araç-gereç, yöntem ve tekniklerdir. Kanal mesajın sunuluş biçimidir. Bu sunuş biçimi sözlü veya yazılı olabilir.

d) Alıcı (hedef): Kaynağın gönderdiği iletilere (mesajlara) hedef olan kişi veya kişilerdir.

Kod çözme (açma): Alıcının mesajı yorumlayıp, anlamlı bilgilere dönüştürme sürecidir.

e) Bağlam (ortam): Kaynak ile alıcı arasında iletişimin gerçekleştiği ortamdır.

f) Dönüt (geri bildirim): Kaynağın gönderdiği iletiye alıcı tarafından verilen her türlü tepkiler ve yanıtlardır.

3.2. İletişim Çeşitleri

a) Kişi içi iletişim: Bir insanın düşünmesini, duygulanmasını, iç gözlem yapmasını, kendi içinden mesaj almasını veya kendine sorular sorarak bunlara cevaplar üretmesi kişi içi iletişimdir.

b) Kişilerarası iletişim: En az iki birey arasında gerçekleşen iletişimdir. İki türdür.

- **Sözlü iletişim:** Dil ve dil ötesi olmak üzere iki alt sınıfa ayrılır. Dille iletişim insanların karşılıklı konuşmaları, hatta mektuplaşmalarıdır. Dil ötesi iletişim ise sesin niteliği (sesin tonu, hızı, şiddeti, hangi kelimelerin vurgulandığı, duraklamalar vb.) ile ilgilidir. Dille iletişimde kişilerin ne söyledikleri, dil ötesi iletişimde ise nasıl söyledikleri önemlidir.
- **Sözsüz iletişim:** Yüz ve beden ifadeleri, jest ve mimikler, göz teması, baş hareketleri, giyim kuşam, bedensel temas, araçlar vb.

3.3. Kişilerarası İletişimi Engelleyen Faktörler

- Mahalle dili kullanma
- Bilinmeyen kelime, deyim, atasözü kullanma
- Yabancı sözcükleri kullanma
- Fiziksel veya ruhsal rahatsızlıklar
- Dersin günü ve saati (pazartesi sabah, Cuma öğleden sonra)
- Uygunsuz sınıf ortamı (sınıfın çok sıcak, soğuk, aydınlık, karanlık, gürültülü olması)
- Tatil öncesi ve sonrası zaman
- Konuşma bozuklukları
- Sadece sözel anlatımın kullanılması (görsel unsurlardan yararlanmama)
- Karşı tarafı sözcüklere boğma
- Sözsüz iletişim unsurlarının fazla kullanılması
- Öğrencinin algılama zorlukları
- Öğretmenin isteksizliği
- Öğrencinin güdülenme eksikliği
- Öğrenci hazırbulunuşluğunun yetersizliği

3.4. Sınıf içi iletişimde iletişim engelleri

- Uyarmak, tehdit etmek, gözdağı vermek,
- Emir vermek, hükmetmek
- Ahlak dersi vermek, öğretmek, nutuk çekmek
- Öğüt vermek, çözüm ve öneri getirmek,
- Yorumlamak, tanı ve teşhis koymak
- Yargılamak, eleştirmek, suçlamak,
- Ad takmak, alay etmek,
- Soru sormak, sorguya çekmek, çapraz sorgulamak
- Sözümden dönmek, oyalamak,
- Şakacı davranmak, konuyu saptırmak.
- Güven vermek, desteklemek, avutmak
- Övmek, aynı düşüncede olmak

2005 KPSS: Sınıf içinde istenmeyen bir davranış ortaya çıktığında, öğretmen yumuşak bir üslupla öğrenciyi uyarabilir.

Öğretmen öğrenciyi uyarırken nasıl bir tutum sergilerse, öğrenci bundan olumsuz etkilenir?

- A) Eleştirel ve tutarlı
- B) Esnek ve yapıcı
- C) Yönlendirici ve rehberlik edici
- D) Hatırlatıcı ve kuralcı

E) Yargılayıcı ve suçlayıcı

3.5. İletişim Becerileri

a) Özsaygı geliştirici dil ve özsaygı zedeleyici dil: İletişim sürecinde karşısındakini aşağılamayan, onun kendisini değersiz hissetmesine yol açmayan ego bütünlüğünü ve özgüvenini zedelemeyen mesajlara dayalı iletişim şeklidir. **Mesela;** kilolu bir insana "şişkosun" demek yerine, "biraz kilo almışsın" ifadesini kullanmak özsaygı geliştirici ifadedir.

Özsaygı zedeleyici dil; özsaygı geliştirici dil'in tam tersidir. Yani bireyin özellikleriyle ilgili aşağılayıcı, incitici vb. ifadeler kullanmaktır. **Mesela;** çok tembelsin, şişkosun, baş belalısın demek gibi.

Özsaygı zedeleyici dil	Özsaygı geliştirici dil
Çok tembelsin	Çalışmayı pek sevmiyorsun
Şişkosun	Kilolusun
Baş belalısın	Zor birisin

b) Ben dili: Bireyin karşılaştığı davranış ve durum karşısında bireysel tepkisini, kendi duygu ve düşüncelerini karşı tarafı tehdit etmeden, suçlamadan, eleştirmeden ifade etmesidir. Kişi kendisini "ben"li cümlelerle anlattığı zaman karşındakini incitmemiş, fakat kendi mesajlarını da vermiş olur.

Ben dili karşı tarafı savunmaya itmez ve karşı tarafta suçluluk da hissettirmez. Ben iletili alan kişi başkalarını düşünmeyi de öğrenir. Yakınlaşmayı sağlar. Kişiler arasındaki anlaşmazlıkları azaltır.

2007 KPSS: "Konuyla ilgili tartışmalar sırasında hep bir ağızdan konuşmanızdan hoşlanmıyorum, çünkü ne dediğinizi anlayamıyorum." **diyen bir öğretmen aşağıdakilerden hangisini kullanmaktadır?**

- A) Yansıtma
- B) Pasif mesaj
- C) Açıklama
- D) Tehdit
- E) Ben dili**

c) Sen dili: Suçlama içerir ve diğer kişi doğal olarak kendini savunmaya çalışır. Dolayısıyla sonuç anlaşılamama, tartışma, kavgaya kadar gidebilir. Davranıştan çok kişiliğe yöneliktir. Kişiyi anlaşılmadığını hissettirir. Yeniden konuşma isteğini engelleyicidir. Neye kızıldığının anlaşılmamasına neden olur. Kişiyi incitir, kırar. Kişinin direnmesine, yani savunucu iletişime neden olur. Savunucu iletişim ise ilişkinin bir savaş, bir kazanma sorununa dönüşmesine neden olacağı için iletişimin asıl amacına ulaşmasını engelleyecektir.

Sen dili	Ben dili
Derslerine çalışmıyorsun	Derslerine çalışmadığından zayıf almandan korkuyorum
Geceleri geç geliyorsun	Geceleri geç geliyorsun başına bir şey geleceğinden korkuyorum

3.6. Sınıf içinde öğrencilerle sağlıklı ve iyi iletişim kurabilme yolları

a) Etkin Dinleme: Bir kimsenin iletildiği sözlü mesajların arkasındaki sözel olmayan mesajları da doğru olarak anlayabilmesi ve ona anlaşıldığını ifade eden tepkiler vermesidir. Etkin dinleme becerisini kazanmak, ileticinin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

b) Ben dili kullanmak: Öğretmenler, öğrencilerinin istenmedik davranışlarını düzeltmek için sık sık "Neden dikkat etmiyorsun, sınıfın düzenini bozuyorsun" gibi, sen dilinin ağırlıkta olduğu ifadeler kullanırlar. Sen dilinin kullanıldığı mesajlar, çoğu kez mesajın yollandığı kişileri doğrudan suçlayıcı ve olumsuz olarak yargılayan bir ifadeyi içerdiği için, mesajı alan kişilerin savunucu bir tutuma girmelerine ya da kendilerine olan güvenlerinin sarsılmasına neden olur. Oysa öğretmenler sen diliyle öğrencilerini eleştirirken, öğrencilerde gözledikleri istenmedik davranışları ortadan kaldırmayı amaçlarlar. Ancak sonuçta, sen diliyle gönderilen ifadenin, istenmeyen davranışın ortadan kalkmasında çok az olumlu etkisi olmasına karşın, öğrencinin benlik saygısını zedelemesine ve öğretmeni ile olan iletişimini bozmasına daha çok sebep olmaktadır.

Sen dili yerine *ben* dili kullanıldığında ise, öğrenciyi olumsuz olarak yargılayan mesajlar yerine, öğretmenin sorun karşısındaki duyguları dile getirilir. Böylece öğrenci, doğrudan kendi kişiliğine yönelik olumsuz bir yargıyla karşı karşıya kalmadığı için, öğrenciyle öğretmen arasındaki iletişim bozulmaz.

Örneğin; “Ben ders anlatırken, arkadaşınla konuşma” yerine, “Ben ders anlatırken kendi aranızda konuşursanız dikkatim dağılıyor, rahatsız oluyorum” denilebilir. Daha sonra öğretmen, öğrencilerin niçin konuştuklarını da araştırabilir. Öğretmenin açık, yargılayıcı olmayan tutumu, öğrencilerin de açık olarak, doğrudan kendilerini ifade etmelerini kolaylaştırır. Ben dili ve etkin dinleme tekniklerinin bir arada kullanılmasıyla, sınıf içinde soruna yol açan davranışlar daha çabuk ve doğru saptanarak, gerekli önlemler alınabilir.

c) Göz Teması: Kişiler arası ilişkilerde, iletişim kurulan kişinin doğrudan gözlerine bakmak, genellikle “Sana ve senin anlattıklarına önem veriyorum” mesajını, sözsüz bir biçimde diğer kişiye iletir. Öğretmenlerin de öğrencileriyle iletişim kurarken, öğrenciye doğru yönelmiş bir beden duruşu ve ilgili bir yüz ifadesiyle birlikte onların gözlerinin içine bakması, öğrenciye “Ben ve benim anlattıklarım dinlenmeye değer” mesajını vererek, öğrencilerin benlik saygılarını artırıcı etkiler yaratabilir. Ders anlatırken öğrencilerle gözle iletişim kurma, öğrencilerin konu üzerinde dikkatlerini toplamalarını da kolaylaştıracaktır.

2008 KPSS:

- I. Sağlıklı iletişim için öğrencinin gözlerine uzun süre bakmak gerekir.
- II. Uzun göz bağıntısı olumsuz, kısa göz bağıntısı olumlu ileti verir.
- III. Öğrenciden gözünü kaçırın öğretmen iletişim kuramaz.
- IV. Öğretmen öğrenciye doğrudan değil, göz ucuyla bakmalıdır.
- V. Göz bağıntısı kuran öğretmene öğrenci daha iyi yanıt verir.
- VI. İletişim sürecinde öğretmen baskın olmalıdır.

Yukarıdakilerden hangileri öğretmen - öğrenci iletişiminde doğru ifadelerdir?

- A) I, III, VI
- B) I, V, VI
- C) II, III, V**
- D) II, III, VI
- E) II, IV, V

d) Bekleme Süresi: Öğretmenlerin bazıları ders anlatırken konunun anlaşılıp anlaşılmadığını kontrol etmek ya da öğrencilerin dikkatini toplamak için öğrencilerden herhangi birine sorular sorarlar. Ancak sorunun cevaplanması için çoğu kez birkaç saniye kadar kısa bir süre bekleyerek, cevap gelmeyecek olursa hemen bir başka öğrenciye yönelirler. Bu durum, özellikle kendine güveni az ve sıkılgan öğrencilerin iyice kitlenerek, bildikleri konularda bile cevap verememelerine yol açabilir. Oysa yapılan araştırmalar, öğrencilere cevaplamaları için daha uzun süre tanındığında, verilen cevapların daha açıklayıcı ve üst düzeyde olduğunu göstermektedir. Öğretmenlerin hem kendilerini, hem de diğer öğrencileri, soru yöneltildiğinde cevaptan önce bir süre beklemeleri için “eğitmeleri”, gerekir.

2008 KPSS: Sınıfta sağlıklı iletişim süreci oluşturabilmesi için, öğretmenin aşağıdakilerden hangisine özen göstermesi gerekir?

- A) Yanlış cevap verildiğinde ipuçları vererek doğruyu buldurma**
- B) Öğrencilere çalışkanlık simgesi olan adlar takma
- C) Sorun yaşandığında konuyu değiştirme
- D) Öğrenci yanlış yanıt verse de yanıtı kabul etme
- E) Öğrencileri bol bol övme ve ödül verme

e) Kişiler Arası – Sosyal Mesafe: Birbirleriyle iletişim kuran kişiler, algıladıkları yakınlık derecelerine göre, aralarında “sosyal” bir mesafe bırakırlar. Araya konulan mesafe arttıkça, iletişim kuran kişiler arasındaki ilişkinin resmileştiği varsayılabilir. 40-80 cm arasında değişen mesafe *yakın* bir ilişkinin, 80 cm – 2 m arasındaki mesafe *sosyal* bir ilişkinin göstergesi olarak kabul edilir.

Günümüzde öğrenci-merkezli çağdaş eğitim anlayışı uygulanmaya çalışılmaktadır. Fakat çoğu okullarımızda sınıflarımızın düzenlenişi, hâlen geleneksel eğitim anlayışının izlerini taşımaktadır. Öğrencilerden uzak, yükseltilmiş bir set üzerindeki öğretmen masasında oturarak ders anlatan bir öğretmen “*eğitimin merkezi öğretmendir*”; mesajını, sözel olmayan bir biçimde vermeye devam etmektedir. Öğretmenin dersleri işlerken, öğrenciyle arasına sürekli sosyal ilişkiye işaret eden bir mesafe koyması, “*Ben sadece ders veririm, sizin yakınınız olamam*” mesajını da sınıfa iletmektedir. Kuşkusuz öğretmenin masasından ya da tahtanın önünden hiç ayrılmadığı bir sınıf ortamında, sağlıklı bir öğretmen-öğrenci iletişiminden söz edilemez. Ders işlerken sık sık öğrencilerin arasında dolaşmak, dikkati dağılmış öğrencilere daha da yaklaşarak, rastlantıymış gibi öğrencinin sırasına ya da omuzuna dokunmak, öğrencinin dikkatini öğretmen üzerinde toplamasına; daha da önemlisi, kendisini öğretmene daha yakın hissetmesine yardımcı olacaktır.

4.1. OLUMLU SINIF ORTAMI OLUŞTURMA

Eğitimde istenilen verimin elde edilebilmesi için, olumlu bir sınıf ortamının yaratılması gerekir. Olumlu bir sınıf ortamı yaratmak için öğretmenlerin sınıf kurallarını belirlemesi ve istenmeyen öğrenci davranışlarını kontrol etmesi gerekir.

4.1.1. Sınıf kurallarının belirlenmesi

Sınıfta düzenin sağlanması için, öğrencilerin kendilerinden beklenen davranışları bilmeleri gerekir. Öğrenciler kendilerinden beklenen davranışları zaman içinde ödül ve ceza yolları ile öğrenebilirler. Ancak bu yaklaşım hem uzun zaman alır, hem de sınıfta hoş olmayan durumlar ortaya çıkarabilir. Bu nedenle öğrencilere, okula başladıkları zaman kendilerinden ne tür davranışlar beklediğinin duyurulması gerekir.

Kurallar öğrencilerin okul ve sınıf içindeki davranışlarını düzenler, benzer ve istedik davranışlarda bulunmalarını sağlar. Her okulun, yöneticiler tarafından belirlenmiş bazı kuralları (okulda devam etme, derslere zamanında girme, arkadaşlarına ve okul eşyalarına zarar vermeme gibi) vardır. Bu kurallar tüm öğrenciler için geçerlidir.

Okulun genel kurallarının yanı sıra, her öğretmenin öğrenciden beklediği bazı davranışlar vardır. Bir öğretmen öğrencilerin oturduğu yerde söz almasını uygun görürken, bir başkası ayakta söz almasını bekleyebilir. Bu görüş farklılıkları sınıfta olumsuz bir havanın oluşturabilir. Bu nedenle her öğretmen, sınıfta kendi kurallarını da açık seçik ortaya koymalıdır. Öğretmen kendi sınıfı için kuralları belirlerken, aşağıdaki hususlara dikkat etmelidir:

- a) Sınıf kurallarıyla okul kuralları uyumlu olmalı.
- b) Kurallar belirlenirken, öğrencilerin görüşleri alınmalıdır. Öğrenciler kendi koydukları kuralları daha kolay benimserler ve uyarlar.
- c) Kural sayısı çok fazla olmamalıdır. Yani kurallar sadece önemli davranışları kapsamalıdır.
- d) Kurallar öğrencilerin anlayabileceği bir biçimde ifade edilmelidir. Yani açık ve net olmalıdır.
- e) Kurallar gözlenebilir davranışları belirtmelidir. Yani uygulanabilir olmalıdır.
- f) Sınıfta beklenen olumlu davranışlar tanımlanmalı ve kural haline getirilmelidir. Olumsuz ifadeler kural olmamalıdır. **Mesela;** “Yerlere çöp atmayalım.” yerine, “Çöpleri çöp kutusuna atalım.” denmelidir.
- g) Öğrencilere kuralların neden önemli olduğu ve bu kurallara uymanın kendileri için yararları anlatılmalıdır.
- h) Kurallara uyma (ödül) ve uymama (ceza) davranışlarının sonucu belirlenmelidir.

- i) Kurallar öğrencilerin görebileceği bir yere asılmalıdır.

2002 KPSS: Aşağıdakilerden hangisi sınıf kurallarının belirlenmesinde öğretmenin dikkate alması gereken noktalardan biridir?

- A) Kuralların öğrencilerin katılımıyla tartışılarak belirlenmesi
- B) Kuralların okul yönetimine ve öğretmenlere bırakılması
- C) Kurallara uymayanlara verilecek cezaların bildirilmesi
- D) Kuralların öğrenciler tarafından özgürce belirlenmesi
- E) Kuralların kesin ve değişmez bir biçimde olması

4.2. SINIFTA İSTENMEYEN DAVRANIŞLAR VE ÖNLENMESİ

Sınıfta istenmeyen davranışların önlenmesinde yapılması gereken öncelikle problemi tanımlamak, sonra teşhis etmek ve daha sonra sorunun kaynağını belirleyip sorunun kaynağına inilerek sorunun ortadan kaldırılmasına çalışmaktır. Öğretmen, sorunun nedenine ve kaynağına ilişkin bilgileri toplamalı ve iyi bir gözlemci olmalıdır.

Sınıfta uygunsuz davranışlar sergileyen bir öğrencinin sınıf ortamında uygunsuz davranışlar sergilememesi için öğretmen, öğrenciye ilgi, yetenek ve istekleri doğrultusunda çalışmalar yapmalıdır. Eğer öğrencinin bilişsel alan düzeyi sınıf ortalamasının üzerinde ise öğrenciye ilgili ve yetenekleri doğrultusunda ek çalışmalar yaptırılmalıdır. İstenmeyen davranışların ve disiplin sorunlarının engellenmesinde en etkili yol öğrencilere görev ve sorumluluklar vermedir.

2004 KPSS: Akademik başarısı sınıf ortalamasının üstünde olan ve ders işlenirken arkadaşlarını sürekli rahatsız ederek disiplin sorunu yaratan bir öğrenci ile karşılaşan öğretmen, aşağıdaki yaklaşımlardan hangisinden yararlanmalıdır?

- A) Sınıf içinde uyulması gereken kuralları ona sık sık hatırlatma
- B) Sorunun çözümü için sınıftaki diğer öğrencilerden yardım isteme
- C) Bu öğrenciyi diğer öğrencilerden ayrı bir yerde oturtma
- D) Sınıf içinde en çok ona söz vererek başka davranışlar için ona zaman bırakmama
- E) Ona, yeteneklerine uygun ek çalışmalar yaptırma

4.2.1. İstenmeyen öğrenci davranışları

Okulda, eğitsel çabaları engelleyen her türlü davranış, **istenmeyen davranış** olarak kabul edilir.

Sınıfta sıklıkla gözlenen istenmeyen öğrenci davranışları aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- a) Derse devam etmeme ya da derslere geç gelme.
- b) Derse hazırlıksız gelme.
- c) Sınıfta uygun olmayan yer ve zamanda konuşma.
- d) Arkadaşlarına, kendisine ve eşyalarına zarar verme.
- e) Derste hayal kurma ya da ders dışı bir etkinlikle uğraşma.

4.2.2. İstenmeyen öğrenci davranışlarının nedenleri

a) **Sınıf dışı etkenler:** Sınıf içindeki istenmeyen davranışların büyük bölümü sınıfın dışında yaşanan olaylardan kaynaklanmaktadır.

1-) Okul: Okulun fiziksel özellikleri, durumu, öğrenci sayısı, kuralları, yönetim yapısı gibi birçok değişken sınıf içine yansiyarak öğrencilerin tutum ve davranışlarını etkiler. Eğitim-öğretim için gerekli olan materyal, araç, gereç ve kaynakların yokluğu ya da yetersizliği öğrenciyi istenmeyen davranışa sevk eden diğer bir nedendir.

2-) Çevre: Okulun bulunduğu fiziksel, kültürel ve sosyal çevre öğrenci davranışları üzerinde büyük ölçüde belirleyici etkilere sahiptir.

3-) Aile: Öğrenciler zamanlarının önemli kısmını ve ilk sosyalleşmelerini aile içinde tamamladıkları için, istenmeyen davranışların kaynaklarının ilk çekirdekleri de aile içinde atılmaktadır. Ailedeki birey sayısı, anne-baba tutumları, ailenin gelir ve eğitim durumu öğrenci davranışlarını etkileyen faktörlerden bazılarıdır.

b) Sınıf İçi Etkenler: İstenmeyen davranışların ortaya çıkmasında sınıf dışı etkenler kadar sınıf içi etkenler de önemlidir. Öğrenciyi istenmeyen davranışlara yönelten sınıf içi etkenler; öğretmen, öğrenci ve sınıf yapısı olmak üzere üç türdür.

1-) Sınıf yapısından kaynaklanan problemler

- a) **Kalabalık sınıflar:** Öğretmen kalabalık sınıfta kontrolü sağlamakta zorluk çekebilir. Özellikle öğrencileri konuya yönlendirmede ve motivasyonda zayıf kalır.
- b) **Sınıfın düzeni:** Sınıfın görüntüsü, sıraların düzeni, oturma şekilleri, ısı, ışık ve havalandırma gibi öğeler sınıf içi iletişimi önemli ölçüde etkiler.

2-) Öğrenciden kaynaklanan problemler

a) **Öğrencilerin farklı kişilik özellikleri:** İlgi, yetenek, güven gibi öğrencilerin farklı özelliklerinden kaynaklanan problemler, sınıfta öğretim sürecini etkiler. Öğretmen pasif, çekingen, başarısız ve derslere katılmayan özelliklere sahip öğrencilere, yapabilecekleri konulara ilişkin sorumluluklar vererek onları kazanmaya çalışmalıdır.

b) **Aile ve sosyal çevreden kaynaklanan problemler:** Aile ve sosyal çevrenin değerleri ve geldiği kültürün özellikleri, öğrencinin problemler yaşamasına neden olabilir. Otoriter ve kapalı kültürden gelen öğrenciler sınıfta çekingen ve içe kapalı olduklarından etkileşime girmekte zorlanırlar. Bu tip öğrenciler aşamalı olarak aktif hale getirilmelidirler.

c) **Başarısızlık kimliği:** Sınıfta problemli davranan çocuklar genelde başarısız çocuklardır. Başarısız kişilik niteliği öğrencinin öğrenme etkinliklerine katılmasını engeller. Derslerdeki başarısızlıklar kullanılan öğretim yöntemlerinden, öğrencinin öğrenme stillerinden veya biliş yapısındaki farklılıklardan kaynaklanabilir. Başarısız öğrencilere öğretmenin yapacağı en önemli yardım, öğrencilere başarılı olabilecekleri alanlarda sorumluluklar vererek başarılı kişilik niteliğini kazanmalarını sağlamaktır.

d) **Gelişim döneminden kaynaklanan problemler:** Ergenlik döneminin ilk yıllarında bedendeki hızlı değişimlerden dolayı öğrenci dikkatsiz, unutkan ve sakar olabilir. Dengesiz duygu durumundan dolayı farklı kişilere farklı davranabilir. Öğrenciler hayranlık, isyan, şiddet gibi tepkileri sınıfta gösterebilir.

3-) Öğretmen kaynaklanan problemler

a) **Öğretim yaklaşımından kaynaklanan problemler:** Öğretmenin uyguladığı, öğretmen merkezli-öğrenci merkezli yaklaşımlar, öğretmenin derse hazırlığı, güdüleme, ilgi çekme, soru sorma, ödev verme gibi yaklaşımları sınıfta istenmeyen davranışların çıkmasına neden olabilir.

b) **Öğrenciye bakış açısı:** Öğrenciye değer veren ve saygı duyan öğretmen etkilidir. Öğrenciyi kabullenmişlik tavrı ve davranışları, öğrencinin kendine güven duymasını güçlendirirler. Öğretmenin öğrenci ile alay etmesi, öğrencilere kaba davranması, öğrenciler arasında ayırım yapması, öğrencilerle iletişim kuramaması istenmeyen davranışlara sebep olabilmektedir.

4.2.3. İstenmeyen davranışın ortaya çıkmaması için kullanılabilecek etkinlikler/stratejiler

- Öğrencileri Sürekli Olarak İzlemek:** Öğretmen ders esnasında gözleri ile sınıfın tümünü gözlemeli, öğrencilerin tümünü görebileceği yerlerde durmalıdır.
- Öğrencileri Aktif ve Motive Etmek:** Öğretmen, öğrencileri derste aktif kılarak onları derse motive etmelidir. Böylece öğrencilerin ders dışı etkinliklere yönelimi azalacaktır. Öğrenciye mümkün olduğunca fazla söz hakkı verilmelidir.
- Öğrencilerin İlgiilerini Anlamak ve Derse İlgiyi Arttırmak:** Öğretmen iyi bir gözlemle öğrencilerinin ilgi düzeylerini keşfetmeye çalışmalı, ilginin dağılması ve sıkılma belirtilerinin görülmesi durumunda güncel bir konuyu tartışmak, mantık ve zekâ oyunlarını kullanmak, birkaç dakika serbest faaliyet yapmalarına izin vermek vb. gibi bazı şeyleri kullanarak ilgilerini yeniden kazanmalıdır.
- Sınıf Kurallarını Tespit Etmek:** Öğretmen, öğrencileriyle tanıştığı ilk derste öğrencilerinden beklediği davranışlarla ilgili açıklamalar yapmalı, kurallar koymalı ve bu kuralların neden gerekli olduğu konusunda tatmin ve ikna edici açıklamalar yapmalıdır.

4.2.4. İstenmeyen davranışların değiştirilmesi

a) İstenmeyen davranışların önlenmesine yönelik yaklaşımlar

1-) İnsancıl (karışmacı olmayan) yaklaşım: Bu yaklaşımın temelinde insanın doğru yapacağına inanmak ve güvenmek vardır. Öğrencinin iyi niyetli ve güvenilir olduğunu, kendini kontrol etmesi gerektiğini ve uygun bir fırsat verildiğinde bunu yapabileceğini varsayar. Eğer insan yanlış yapıyorsa bunu düzeltmek için dış etkenlerden çok insanın iç dünyasındaki anlayış ve kavrayışı uyandırarak kendi kendine doğruya ulaşmasını sağlanmalıdır.

Sorun konusunda öğrenciyi bilgilendirerek, sorunu ona çözdüren bir yaklaşımdır. Öğretmen, öğrencinin davranışını değerlendirmez, yargılayıcı olmayan bir güven ortamı yaratır. Öğrenciye, sorunla uğraşma şansı ve özgürlüğü verilir. Öğretmen buyurucu değil, kolaylaştırıcıdır.

2-) Davranışçı Yaklaşım: Bu yaklaşım temelinde davranışçı ekol vardır. Yaklaşım, sınıfta istenmeyen davranışların değiştirilmesine dayanır. İstenmeyen davranışların oluşmasına göre farklı stratejiler kullanılır. Bunlar, sorun davranışı gözlemlemek, pekiştireç vermek, istenmeyen davranışı söndürmek, öğrencilerle anlaşmak, yaklaşıp istendik davranışları kabul etmek ve derse dönmektir.

3-) Etkileşimci Yaklaşım: Davranışçı ve yardım edici yaklaşımlar arasında yer alır. Öğretmen yetkiyi öğrenciyle bölüşür, öğrenciyi, sorununu çözmeye yeterli, ama uzman desteğine muhtaç sayar. Sınıf kuralları birlikte konur, sorunlara birlikte çözüm aranır. Öğrencinin kendini değerlendirmesi olarak adlandırılan değişmesi istenen davranışın öğretmence anlatılıp gösterilmesi, öğrenci tarafından uygulanması yöntemidir.

4-) Pazarlık Yaklaşımı: “Her şeyin bir bedeli vardır.” anlayışına dayalıdır. Öğrenci sınıfta istenmeyen bir davranışta bulunursa sorumluluğunu almak ve sonuçlarına katlanmak zorundadır. Öğretmen istenmeyen davranışları değiştirmek ve düzeltmekle görevlidir.

b) İstenmeyen Davranışlar Karşısında Gösterilmesi Gereken Öğretmen Tepkileri

1-) Sorunu Anlamak: İstenmeyen öğrenci davranışları karşısında, öğretmenin yapması gereken **ilk iş, sorunu anlamak** olmalıdır. Sorunun doğru bir biçimde anlaşılması, doğru bir yaklaşımla çözülmesi için ön koşuldur. Davranışı anlamak, mevcut sorunların nedenlerini tanımlamanın ötesinde, gelecekte ortaya çıkabilecek istenmeyen davranışların kestirilmesi açısından da gereklidir.

2013 KPSS: Okul bahçesinde futbol oynarken tartışan öğrenciler, tartışmayı sınıfa taşımışlar ve derste de sürdürmüşlerdir. Öğretmen, öğrencilerin birbirlerine öfke ile baktıklarının farkına varmıştır.

Bu sorunu çözmek için öğretmen öncelikle aşağıdakilerden hangisini yapmalıdır?

- Problemin nedenlerini araştırmak**
- İlgili öğrencileri sınıftan çıkarmak
- Problemi tartışmaya açmak
- Öğrencileri barıştırmak
- İlgili öğrencileri disiplin kuruluna sevk etmek

2007 KPSS: Sınıfında öğrencileri arasında bir huzursuzluk olduğunu fark eden ve bu sorunu çözmesi gerektiğini düşünen bir öğretmen, **öncelikle ne yapmalıdır?**

- Okul idaresini durumdan haberdar etmelidir.
- Rehberlik servisinden yardım istemelidir.
- Öğrencilerin ailelerini okula çağırmalıdır.
- Sorunun ne olduğunu anlamaya çalışmalıdır.**
- Öğrencilere sınıf kurallarını hatırlatmalıdır.

2006 KPSS: Sınıf içinde karşılaşılan bir probleme çözüm bulunabilmesi öncelikle aşağıdakilerden hangisinin tam ve doğru olarak yapılmasına bağlıdır?

- A) Problemin çözüm yollarının tartışılması
- B) Probleme ilişkin bilgi ve bulguların toplanması**
- C) Problemin yarattığı olumsuz etkilerin azaltılması
- D) Problemin çevresel etkilerinin sınırlandırılması
- E) Benzer problemlerin çözümünün örnek alınması

2002 KPSS: Dikkatsizlik, saldırganlık ve yalan söyleme gibi istenmeyen davranışların yaygın olduğu bir sınıfta öğretmenin yapacağı ilk iş aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Okul yönetiminden duruma el koymasını istemek
- B) Uygun olmayan davranışları yasaklamak
- C) Sorunlu öğrencileri uyarmak
- D) Sorunların üzerinde durmaktan kaçınmak
- E) Sorunun kaynağını doğru olarak belirlemeye çalışmak**

2-) Görev ve sorumluluk verme: En etkili yol, öğrenciye başarabileceği ve yapabileceği alanlarda görev ve sorumluluk vermedir. Sınıf başkanlığı yapmak, araç gereç getirip götürmek, ödevleri kontrol etmek gibi sorumluluklar alan öğrenci kendi davranışını kontrol ederek istenmeyen davranışlara yönelmez.

2010 Ekim KPSS: Sınıfta öğrencilerin derse etkin katılmadığını gözlemleyen bir öğretmen ile iki öğrencisi arasında şu konuşma geçer:

Öğretmen: Filiz, sen bu konuda ne düşünüyorsun?
 Filiz: Bilmiyorum öğretmenim.
 Öğretmen: Bilmiyorum demekle neyi kastediyorsun?
 Filiz: Bilmiyorum.
 Öğretmen: Peki, Tuna senin fikrin nedir?
 Tuna: Ne fikri?
 Öğretmen: Konuya ilişkin fikrin.
 Tuna: Bilmiyorum.

Böyle bir durumla karşılaşan öğretmenin nasıl davranması daha uygun olur?

- A) Bu öğrencilere hemen neden böyle davrandıklarını sorması
- B) Verilen yanıtları hiç önemsemeden ders sonuna kadar konuyu anlatmaya devam etmesi
- C) Bu öğrencileri rehberlik servisine yönlendirmesi
- D) Öğrencileri sert bir ifadeyle bu davranışlarının çok yanlış olduğu konusunda uyarması
- E) Bu öğrencilere farklı sorumluluklar vermesi**

2003 KPSS: Öğretmenin sınıf içi disiplin sorunlarını azaltmada yararlanacağı en uygun yaklaşım aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Karşılıklı güven ve saygıya dayalı bir ortam oluşturma
- B) Öğrencilerin görev ve sorumluluklarını belirleme**
- C) Öğretim için ayrılan sürenin bir kısmını disiplin konusuna ayırma
- D) Sorun yaratan öğrencilere yaptırım uygulama
- E) Sorunların çözümü için okul yönetiminden yardım isteme

3-) Dersi etkili hale getirme (derste değişiklik yapmak): Dersin işlenişinde, öğretim yöntemlerinde, araç ve gereçlerde değişiklikler yapılarak istenmeyen davranışlar ortadan kaldırılabılır. Öğretmen dersi ilgi çekici, heyecan verici ve öğrenciyi aktif hale getiren duruma getirir.

4-) Görmezden gelme (söndürme): Her olumsuz davranışa müdahale etmeme anlayışıdır. Bazen planlı olarak yapılmayan yalnızca o ana ait bir davranış görülebilir (Öğrencinin zaman zaman sınıfta konuşması, arkadaşlarını rahatsız etmesi, resim yapması gibi). Bu durumda öğretmen davranışı görmezden gelerek yani ilgilenmeyerek pekiştirmemiş olur.

Görmezden gelmede davranış önceleri bir süre için artar, fakat daha sonra söner.

5-) Sözel olmayan uyarıları kullanma: İstenmeyen davranışlar yoğun olarak gösteriliyorsa görmezden gelme yeterli olmaz. Bu durumda öğretmen sürdürdüğü öğrenme etkinliklerini engellemeden aşağıdaki yolları kullanabilir:

- İstenmeyen davranışa verilebilecek ilk tepki göz göze gelmek ve değişik yüz ifadelerini kullanmaktır.
- Öğrencinin yakınına kadar gelmek (fiziksel yakınlık sağlamak)
- Öğrenciye ya da oturduğu sıraya hafif dokunmak.
- Aniden susmak ve sessiz kalmak.

2013 KPSS: Bir öğrencinin sıra arkadaşıyla konuştuğunu gören öğretmen, aşağıdaki uyarma yollarından hangisini öncelikle tercih etmelidir?

- A) Göz teması kurma
- B) Sözlü uyarma
- C) Dersten sonra görüşme
- D) Rehberlik servisine yollama
- E) Okul müdürüne gönderme

6-) Sözel uyarıcıları kullanmak: Sözel olmayan uyarıcılar yetersiz kaldığı zaman aşağıdaki sözel uyarılar kullanılabilir:

- İstenmeyen davranışı gösteren öğrenciye soru sorulur ya da sorulan soruya cevap vermesi istenir.
- İstenmeyen davranışı gösteren öğrenci ismiyle uyarılır.
- Sınıf kuralları, ara ara açıklanarak tekrar edilir.

7-) Öğrenciyle görüşme yapmak: İlk 6 yol işe yaramıyorsa, sınıfta olayı büyütmeden öğrenciyle uygun bir dille veya uyarıyla sınıf dışında görüşülebilir.

8-) Okul yönetimi ve aile ve rehber uzmanla ilişki kurmak: Bazı sorun davranışların boyutları, öğretmenin üstesinden gelemeyeceği kadar büyük olabilir. Böylesi durumlarda öğretmenin okul yönetimi ve rehberlik servisi ile işbirliği yapması gerekir.

9-) Okul disiplin kurallarını işletme: Çok önemli durumlarda ve bütün önlemler uygulandığı halde istenmeyen davranış tekrarlanıyorsa okul disiplin kurallarına başvurulur.

10-) Cezaya başvurma: Verilecek en son tepkidir. Ceza, davranışla orantılı olarak, o davranışın yinelenmesini engelleyecek şekilde uygulanmalı, bunun için de öğrenci neyi, nasıl yaptığı için ceza aldığını bilmelidir.

Öğrenciye kızmak bağırarak gibi istemediği uyarıları vermek ya da istediği bir uyarı (teneffüse çıkma, sevgi gösterme vb.) vermeme şeklinde olur.

Etkili bir sınıf yönetiminde cezanın yeri olmamalıdır. Çünkü cezaya başvurma, davranışı sadece koşulların geçerli olduğu durumlarda ortadan kaldırır ve koşulların geçerliğinin ortadan kalktığı durumlarda ise davranış geri gelir. Yani ceza davranışı zayıflatır ya da belli bir süre için durdurur. Ama ceza, davranış değişikliğine neden olmaz.

Eğitimde ceza yerine alternatifi olan sönmeyi bekleme (görmezden gelme) ve olumsuz pekiştireci kullanma önerilir.

4.2.5. İstenmeyen öğrenci davranışlarıyla ilgili öneriler

- a) Sınıflarda istenmeyen davranışların sergilenmesine zemin oluşturabilecek etkenler kontrol altına alınmalı, sınıflar istenmeyen davranışları önleyici bir anlayışla düzenlenmelidir.
- b) İstenmeyen davranışların önlenmesi açısından rehberlik servislerinden daha fazla yararlanma anlayışı ve girişi yaygınlaşmalıdır.
- c) Sınıf kurallarının belirlenmesi, uygulanması ve değerlendirilmesinde öğrencilerin aktif rol almaları sağlanmalıdır.
- d) İstenmeyen davranışları değiştirme ve düzeltme sürecinde tepkisel disiplin modellerinden çok, önleyici ve iyileştirici disiplin modelleri tercih etmelidirler.
- e) Sınıfta yapılacak etkinliklerin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi çalışmalarına öğrencilerin bireysel ve grup düzeyinde olabildiği ölçüde yaygın bir biçimde katılmalarına fırsat ve ortam yaratılmalıdır.
- f) Öğretmen sınıfa zamanında ve hazırlıklı girmeli, işine bağlı, kararlı, tutarlı, güvenilir ve güven veren bir öğretmen modeli oluşturmalıdır.
- g) İstenmeyen davranışları önleme sürecinde öncelikle sınıfın havasını bozmayacak, öğrencilerde kaygı ve korkuya yol açmayacak ses vurgusu, tonlama, göz teması, jest ve mimikler vb. stratejiler kullanılmaya özen gösterilmeli, çabuk sönen, tekrarlanmayan davranışlar için önleyici stratejileri kullanmadan ceza içeren stratejilere geçilmemelidir.
- h) İstenmeyen davranışlar, içinde öğrencinin de bulunduğu öğretmen, yönetici, rehber uzman ve velilerden oluşturulacak bir takım çalışması yoluyla kolektif bir yaklaşımla ele alınmalıdır.